

آن‌ها می‌توان به کاهش آمار دانشجویان تحصیلات تکمیلی اشاره کرد. در سال‌های قبل به نسبت جمعیت کشور و تعداد فرزندان که هر خانواده داشت امکان ادامه تحصیل برای حداقل یک مورد از فرزندان خانواده در دوره مقطع کارشناسی ارشد و دکترا وجود داشت. اکنون اما کمتر خانواده‌ای است که ۵ یا ۶ فرزند داشته باشد تا شانس شرکت در دوره ارشد و دکترا متوجه آنها باشد. البته دلایل دیگری هم در کاهش آمار دانشجویان تحصیلات تکمیلی وجود دارد. تحصیلات تکمیلی در سبک زندگی افراد، اندیشه، فرهنگ و سطح مطالبات یک جامعه تأثیر مستقیم دارد.

محمدعلی زلفی‌گل، وزیر علوم، تحقیقات و فناوری در گفت‌وگو با «ایران» درخصوص کاهش متقاضیان برای دوره‌های تحصیلات تکمیلی و همچنین تأثیر دوره‌های تحصیلات تکمیلی بر سبک زندگی افراد می‌گوید: «هر قدر سطح دانش و دانایی یک شهروند افزایش یابد از عمر و زندگی‌اش بهره بیشتری می‌برد و قطعاً زندگی بهتری هم خواهد داشت.» وی با تأکید بر اینکه دانش افراد با استفاده بهینه آنها از عمر رابطه مستقیم دارد، تأکید می‌کند: «به تعبیر دیگر میزان دانایی یک فرد و جامعه با سطح رفاه و استفاده بهینه از عمر و زمان نسبت مستقیم دارد. به همین دلیل این فرهنگ در ایران وجود دارد که خانواده‌ها برای دانا شدن فرزندان‌شان هزینه می‌کنند؛ زیرا معتقدند هر چقدر دانایی فرزندان‌شان افزایش پیدا کند در آینده می‌توانند زندگی بهتری داشته باشند و از عمر‌شان استفاده بهینه بکنند.»

زلفی‌گل در ادامه می‌افزاید: «شاید یکی از دلایل عمده‌ای که موجب کاهش انگیزه برای ادامه تحصیل در مقاطع ارشد و دکترا در کشور بوده به بحث اشتغال مربوط می‌شود. اگر بحث اشتغال حل و مشکل بیکاری به یک پروژه ملی تبدیل شود و تمامی امکانات کشور برای رفع معضل بیکاری می‌شود، پایه‌های تشویقی انگیزه برای ادامه تحصیل در دوره‌ها و مقاطع تحصیلات تکمیلی مناسب خواهد بود، بلکه برای سایر مقاطع هم حتماً انگیزه‌ها افزایش خواهد یافت.»

وزیر علوم، تحقیقات و فناوری همچنین درباره دستاوردهای پژوهشی که به مرحله اجرا نمی‌رسند این‌طور توضیح می‌دهد: «به طور کلی تحقیقات سه دسته هستند که شامل تحقیقات بنیادی، کاربردی و توسعه‌ای می‌شوند. تحقیقات

در گفت‌وگوی «ایران» باوزیر علوم، تحقیقات و فناوری دلایل پیامدهای کاهش متقاضیان تحصیلات تکمیلی بررسی شد

دغدغه اشتغال مهم‌تر از مدرک شده است

دانشجویان تحصیلات تکمیلی در ایران باشد. وقتی دانشگاه‌های داخل می‌توانند مقطع کارشناسی را به گونه‌ای تقویت کنند که سطح علمی دانشجویان لیسانس ما، در دانشگاه‌های دنیا قابل قبول است، پس امکان تقویت در دوره‌های ارشد و دکترا هم وجود دارد.

کاهش دانشجویان مقاطع ارشد و دکترا در کشور علاوه بر مشکلات معیشتی و مهاجرت یک علت دیگر هم دارد که این علت می‌تواند علاوه بر دانشجویان عادی، پذیرش دانشجویان استعدادهای درخشان را تحت تأثیر قرار دهد. این علت به وزارت علوم مربوط می‌شود؛ پیش گرفتن سیاست وزارت علوم در راستای کاهش تعداد دانشجویان تحصیلات تکمیلی برای کیفی‌سازی این مقطع، می‌تواند یکی از علل قابل توجه کاهش آمار دانشجویان در دوره‌های تحصیلات تکمیلی باشد. سیاست وزارت علوم برای کیفی‌سازی و کاهش دانشجویان تحصیلات تکمیلی بر پذیرش تمام دانشگاه‌ها نیز تا حدودی

مؤثر خواهد بود. حتی به گفته امیرمحمد احدی، رئیس دفتر استعداد‌های درخشان دانشگاه شهید چمران اهواز، این سیاست می‌تواند پذیرش استعداد‌های درخشان دوره‌های تحصیلی بالاتر را تحت تأثیر قرار دهد. «زیراً تقریباً ۱۵ تا ۲۰ درصد از دانشجویان ورودی هر رشته از طریق استعداد‌های درخشان پذیرش می‌شوند، به این علت که پذیرش دانشجوی بدون آزمون، براساس ظرفیت پذیرش در هر رشته در دوره روزانه تعیین می‌شود. اگر تعداد دانشجویان پذیرفته شده در مقطع تحصیلات تکمیلی روزانه کاهش پیدا کند، ظرفیت‌های تعریف شده ما نیز مقداری کاهش پیدا خواهد کرد، هر چند تأثیر آن چشمگیر نخواهد بود.»

همچنین طبق گفته علی خاکی صدیق معاون آموزشی سابق وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و آمار حاکی از آن است که روند درحال تغییر بوده و استقبال

اکرم رفیعی‌ثانی
خبرنگار

یکی از مسائلی که امکان ایجاد چالش برای جامعه علمی آینده را دارد، کاهش آمار تعداد دانشجویان در مقطع ارشد و دکترا است. این مسأله‌ای است که وزیر علوم، تحقیقات و فناوری آن را تأیید می‌کند. گزینه ای که ممکن است روی دیگری هم داشته باشد و آن خوابیدن تب تحصیلات تکمیلی و اشتغال آفرینی زودتر جوانان باشد. با این‌همه بررسی آن ضروری است. برخی از رؤسای دانشگاه‌ها و مسئولان آموزش عالی کشور پیش‌تر این ادعا را داشتند که ایران در مقطع کارشناسی و دروس تئوریک بخوبی عمل می‌کند، به گونه‌ای که وقتی دانشجویی برای ادامه تحصیل در مقاطع بالاتر به کشورهای دیگر می‌رود، دارای اطلاعات غنی و دانش قابل قبول تئوریک است، اما برای دروس عملی و همچنین مقاطع بالاتر این ادعا کم‌رنگ‌تر می‌شود. البته که این مسأله نمی‌تواند تنها علت کاهش تعداد

رئیس دانشگاه تربیت مدرس در گفت‌وگو با «ایران» عنوان کرد

تأثیر منفی کاهش فارغ‌التحصیلان دانشگاهی بر پژوهش‌های دانش بنیان

موضوع کاهش دانشجویان تحصیلات تکمیلی در دانشگاهی از جمله تربیت مدرس که مختص دانشجویان تحصیلات تکمیلی است محسوس‌تر است. فرهاد دانشجو رئیس دانشگاه تربیت مدرس در گفت‌وگو با «ایران» درباره اهمیت دوره‌های تحصیلات تکمیلی می‌گوید: «در جامعه امروز ما یک باور عمده وجود دارد که البته این باور نیز به علت شرایط جامعه جهانی یک باور درست تلقی می‌شود. آن شخص‌ها بالاتر باشد علم او افزایش پیدا می‌کند و هر میزان که علم افزایش پیدا کند قدرت تحلیل، تجزیه و تفسیر مطالب افزایش پیدا می‌کند، بنابراین هرچه به این قدرت بالاتر برود آگاهی و علم نیز در پی آن افزایش می‌یابد.»

رئیس دانشگاه تربیت مدرس با اشاره به ارتباط فریبختگی با تحصیلات تکمیلی بیان می‌کند: «این چرخه علم، افزایش آگاهی و دانایی هرچه بیشتر شود فریبختگی در جامعه و رضایتمندی علمی به مراتب در همان جامعه افزایش خواهد یافت. به تعبیر دیگر هر چه سطح علمی و دانسته‌های یک فرد بالا برود نوع خواسته‌ها و تعامل افراد در جامعه با یکدیگر و حکومت علمی‌تر می‌شود. البته ما در اینجا مسأله اشتغال در تحصیلات تکمیلی را مورد بررسی قرار نمی‌دهیم و فقط بحث اهمیت افزایش علم و سطح تحصیلات را بیان می‌کنیم.»

دانشجو با بیان اینکه بعضاً تفکر مردم ایران بر این است که هرکس تحصیلات بیشتری دارد حتماً شخص فرهیخته‌ای است، می‌گوید: «به نظر من جدای از اینکه این افراد، شاغل هستند یا نیستند، ما ایرانی‌ها از این بُعد هم به این قضیه می‌نگریم و فکر می‌کنیم هر کس علمش بیشتر باشد حتماً فرهیخته‌تر است، البته که به طور عقلانی همین‌طور هم می‌شود.

نیست بلکه اقصی نقاط دنیا درگیر مسأله کاهش گندم شده‌اند، زیرا اوکراین یکی از صادرکنندگان گندم بوده و خیلی از نقاط دنیا با این مشکل مواجه شده‌اند.»

وی با اشاره به اینکه مردم یک جامعه با افزایش علم و آگاهی، حقیقت‌تغییرات را بهتر درک خواهند کرد، می‌گوید: «بنابراین هرچه علم جامعه بالاتر برود در حقیقت مردم بهتر متوجه می‌شوند که شرایط تغییر کرده است. به‌عنوان مثال در حال حاضر میزان گندم در کشور کاهش یافته یا شاید هم به حداقل رسیده است، در حالی که این مشکل صرفاً برای کشور ما

رئیس دانشگاه تربیت مدرس: «به طور کلی از چند سال پیش به این طرف میزان تقویت رشد جمعیت است. در یک برهه‌ای، یک هجده و یک موی از نیروهای جوان آمدند، تحصیلات تکمیلی را طی کردند ولی اکنون بسیاری از خانواده‌نهائیک با دو فرزند دارند، بنابراین طبیعی است که به نسبت تقاضا نیز کاهش یابد. حتی اگر همه این افراد هم بخوانند دوره‌های تحصیلات تکمیلی را بگذرانند باز هم نسبت به جمعیت ۱۰سال گذشته بسیار کمتر خواهد بود.»

ولی مدرک دکترا ندارند.»

رئیس دانشگاه تربیت مدرس در پاسخ به این سؤال که آیا وضعیت فعلی جامعه هم به لحاظ اقتصادی و سیاسی موجب شده که متقاضیان مقطع تحصیلات تکمیلی کاهش یابد، می‌گوید: «به طور کلی از چند سال پیش به این طرف میزان تقاضاست برای دوره‌های لیسانس و فوق‌لیسانس کمتر شده است و یکی از علل آن تقییل رشد جمعیت است. در یک برهه‌ای، یک هجده و یک موی از نیروهای جوان آمدند، تحصیلات تکمیلی را طی کردند ولی اکنون بسیاری از خانواده‌ها نهایت یک یا دو فرزند دارند، بنابراین طبیعی است که به نسبت جمعیت، تقاضا نیز کاهش یابد. حتی

▪ وزیر علوم، تحقیقات و فناوری: شاید یکی از دلایل عمده‌ای که موجب کاهش انگیزه برای ادامه تحصیل در مقاطع ارشد و دکترا در کشور بوده به بحث اشتغال مربوط می‌شود. اگر بحث اشتغال حل و مشکل بیکاری به یک پروژه ملی تبدیل شود و تمامی امکانات کشور برای رفع معضل بیکاری بسنج شود، آنگاه نه تنها انگیزه برای ادامه تحصیل در دوره‌ها و مقاطع تحصیلات تکمیلی مناسب خواهد بود، بلکه برای سایر مقاطع هم حتماً انگیزه‌ها افزایش خواهد یافت

توسعه‌ای یعنی قسمتی که پژوهش به

فناوری تبدیل می‌شود و ثروت تولید می‌کند. اگر بعضاً بعد اجرایی کم‌رنگ شده شاید تا کنون، دلایل این بوده که اغلب دانشگاه‌ها روی تحقیقات بنیادی متمرکز شده بودند.»

وی با اشاره به برنامه‌های جدید وزارت علوم برای اجرایی شدن پژوهش‌های دانشمندان ایرانی تصریح می‌کند: «در این دوره تلاش داریم شیوه‌های سنجشی، انگیزشی، آیین‌نامه، قوانین و مقررات‌مان را به گونه‌ای تنظیم کنیم تا ضمن اینکه تحقیقات بنیادی را حفظ می‌کنیم و ارتقا می‌دهیم، شرایط رشد تحقیقات کاربردی و توسعه‌ای در کشور را مهیا کنیم و بر همین اساس ارتباط دانشگاه، جامعه، صنعت و خلق ثروت از دانش با انگیزه بیشتری پیگیری می‌شود. پایه‌های تشویقی که قرار است جدیداً آیین‌نامه‌هایش را تکمیل کنیم در این زمینه است.»

■ جریان‌هایی برای دوسال کروناوی

این مباحث در حالی مطرح است که در دوسال کروناوی به دلیل آموزش آنلاین با افت تحصیلی دانشجویان در تمام مقاطع تحصیلی رو به رو هستیم که شاید تمرکز وزارت علوم بر جریان این افت در مقابل تمهیدات برای کیفی‌سازی تحصیلات تکمیلی و در ادامه رشد آن را به تعویق

کشور به او بدهند بیش از آنچه که داخل کشور به او می‌دهند، نیست.»

وی می‌افزاید: «خیلی از استادان و دانشجویان ما که در ایران هستند، در اینجا درس می‌خوانند و درس می‌دهند از استادان خارج از کشور هیچ چیزی کم ندارند. اما بحث جوانی و اشتیاق تجربه کردن در جوانان هم وجود دارد. برخی اگر موقعیت پیدا کنند می‌روند اما به طور کلی جوانان بیشتر دوست دارند طبق اشتیاقی که دارند، تجربه کسب کنند.»

اینکه چه میزان دانشگاه‌ها می‌توانند برای افزایش تعاملات با دستگاه‌ها برای دخالت دادن بیشتر دانشگاه‌ها در فرایندهای تصمیم‌گیری و حتی اشتغال سهم داشته باشند نیز دانشجو به امضای تفاهنامه با دادستانی اشاره کرده و می‌گوید: «ما اخیراً جلسه‌ای را با دادستانی کل کشور آقای دکتر منتظری داشتیم که طی آن با دادستانی کل کشور برای چند مسأله خیلی مهم تفاهنامه‌ای را امضا کردیم. یک مورد بهات‌های اندیشه‌ورز بود که مشترکاً با آنها این تیم را داشته باشیم. این فعالیت‌ها برای دانشجو بسیار مهم است که از نظر علمی می‌تواند قابل تحقیق و بررسی در سیستم قضایی باشد، سپس به سیستم دانشگاه راه می‌یابد تا روی آن کار علمی شود و مجدداً به سیستم قضایی برگردد.»

رئیس دانشگاه تربیت مدرس تأکید می‌کند: «یکی دیگر از اهداف ما برای این تفاهنامه پیشگیری از جرم بود و یکی از محورهایی که برای آن تفاهنامه امضا کردیم صیانت از حقوق عامه است. که دارد در دانشگاه دیگری در خارج از کشور درس بخواند، وجود دارد. اما فکر نمی‌کنم خروج از کشور صرفاً برای ادامه تحصیل باشد زیرا امکان ادامه تحصیل در کشور خیلی زیاد است و اگر کسی دنبال علم و دانش باشد چیزی که در خارج از

همین اساس دادستانی موظف است با دقت تمام از حقوق مردم دفاع کند.»

وی در پاسخ به این سؤال که پیش‌تر بر تعامل و همکاری دانشگاه با دولت تأکیدهایی بسیار شده بود، امضای تفاهنامه با دادستانی کشور در راستای تأکید دولت برای تعامل با دانشگاه‌ها است، توضیح می‌دهد: «به هر حال لازم است یک ارتباط بین سرویس‌های علمی و نهادهایی که نیاز به همکاری با آن سرویس علمی دارند برقرار شود.»

دانشجو ادامه می‌دهد: «این تعامل خیلی ربط دارد به اینکه دانشگاه‌ها ارتباطات را میرسد زیرا هر دو طرف باید به این ارتباط تمایل داشته باشند و باید آن سبک، سیاق و روش کار را بخوبی بدانند و خواستن صرف مطرح نیست. دانشگاه‌هایی از جمله تربیت مدرس که تجربه بیشتری در این کارها دارند؛ مشکل خاصی در ارتباطات نخواهند داشت. طی هشت ماهی که من در خدمت همکاران در دانشگاه تربیت مدرس بودم شاهد این قضیه هستم. به برخی از کارخانه‌ها، پروژه‌های نفت و پتروشیمی و کارها در حال انجام است. به نظر می‌رسد در حال حاضر رویکرد علمی مناسبی میان دانشگاه و بخش‌های مختلف وجود دارد.»

لازم به ذکر است، در عین حال که با کاهش جدی تقاضا برای دوره‌های تحصیلات تکمیلی مواجه شده‌ایم، این موضوع، بحث پژوهش‌ها را که یکی از مکمل‌های اصلی دانش بنیان‌ها هستند تحت تأثیر قرار می‌دهد. از این‌رو وزارت علوم باید علاوه بر توجه به دوره لیسانس در صدد تقویت دوره‌های تحصیلات تکمیلی باشد. البته که در مبحث معیشت، اشتغال و مهاجرت مسئولیتی متوجه وزارتخانه مذکور نیست.